

HOCA AHMET YESEVÎ KONULU YENİ BİR METHİYE (KIRIM EL YAZMASI)

A NEW EULOGY ON HODJA AHMED YASSAWI

MİRZA POLAT*

Sorumlu Yazar

ERDOĞAN ALTINKAYNAK**

Öz

Hoca Ahmed Yesevî Türk tasavvuf ve tarikat yapılandırmasında pir olarak kabul edilen bir kanaat önderidir. En önemli eseri, günümüzde orijinali bulunmayan “Divan-ı Hikmet”tir. Divan-ı Hikmet adlı eserde yer alan hikmetlerin bazılarının kendisine ait olmadığı, yolunda gidenler tarafından O’nun adına yazılmış olabileceği söylenmektedir. Tarikat büyüğü, ulusu olarak onun hakkında çok sayıda methiye türünde eserler meydana getirilmiştir. Bu eserlerden hareketle Hoca Ahmed Yesevî’nin hayatı hakkındaki bilgilerin tamamıyla menkıbevi olduğu söylenebilir. Hoca Ahmed Yesevî için yazılan methiyelerden birisi de Kırım’ın başkenti Akmescit’te (Simferepol) bulunan İsmail Gaspıralı Adına Cumhuriyet Kırım Tatar Kütüphanesi, (GBUK RK “Respublikanskaya Kırımskotatarskaya Biblioteka İmena İ. Gaspirinskogo) el yazmalar bölümünde, Tur- Ac 25 numarayla kayıtlı cönkte yer almaktadır. Daha önce hiçbir yerde yayımlanmamış olan bu metin, cönkün 110.v ortalarından 112.r sonlarına kadar devam etmektedir. 53 beyitten ibarettir. Cönk içerisinde başka methiyeler ve kıssalar da vardır. Ancak bunlar Hoca Ahmed ile ilgili değildir. Çağatay Türkçesi ile kaleme alınmıştır. Manzumede, Yesevî’nin anne ve babasının adları ve doğumu, daha sonra peygamber tarafından Arslan Baba’ya emaneten verilen hurmanın Yesevî’ye teslimi anlatılmaktadır. Manzumenin çoğunluğu Ürgenç tarafından gelen Mergazi’nin (Mervazi) Yesevî adını duyması, hakkında söylenenleri yerinde görmek ve onu sorguya çekmek istemesi ile ilgilidir.

Anahtar Kelimeler: Hoca Ahmed Yesevî, cönk, methiye, Kırım, el yazma.

Abstract

Hodja Ahmed Yassawi is a pioneer leader in the organization of Turkish Sufism and tariqa. His most significant work is “Divan-ı Hikmet”, the original of which does not exist today. It is claimed that some of the words of wisdom in Divan-ı Hikmet have not belonged to him and that those who followed in his footsteps may have been written in dedication to him.

Many works in the genre of eulogy have been created about him as a sect elder and a great man. Based on these works, it can be claimed that the information about the life of Hodja Ahmed Yassawi is purely mythical. One of the eulogies written for Khoja Ahmad Yassawi is found in the manuscripts section of the Republican Crimean Tatar Library named after Ismail Gaspıralı (GBUK RK “Respublikanskaya Kırımskotatarskaya Biblioteka İmena I. Gaspirinskogo) in the capital of Crimea, Akmescit (Simferepol), in the conk registered under the number Tur- Ac 25.

Araştırma Makalesi / Künye: POLAT, Mirza, ALTINKAYNAK, Erdoğan. “Hoca Ahmet Yesevî Konulu Yeni Bir Methiye (Kırım El Yazması)”. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, 111 (Eylül 2024), s. 125-139 <https://doi.org/10.60163/tkhecbva.1404953>

* Dr. Öğr. Üyesi, Ardahan Üniversitesi, Ardahan İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, E-mail: mirzapolat@ardahan.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0400-1388.

** Prof. Dr., Ardahan Üniversitesi, Ardahan İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, E-mail: erdoganaltinkaynak@ardahan.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1105-0479.

This text, which has never been published before, covers the pages from the middle of 110.v to the end of 112.r in the conk. It consists of 53 couplets. There are also other eulogies and parables in the conk. However, they do not belong to Hodja Ahmed Yassawi. They are written in Chagatai Turkish. The eulogy includes the names of Yassawi's parents and his birth, and then the delivery to Yassawi of the date palm entrusted to Arslan Baba by the Prophet. However, the majority of the eulogy is about Mergazi (Mervazi) coming from Ürgenç, hearing the name of Yassawi, wanting to see what was said about him on the spot and to interrogate him.

Key Words: Hodja Ahmed Yassawi, conk, eulogy, Crimea, manuscript.

Giriş

Hoca Ahmet Yesevî'nin doğum ve ölüm tarihleri kesin olarak belli değildir (Kenjetay, 1999, 105; Köprülü, 1993, 62). TEİS kaynağında ise doğumu hakkında hiçbir bilgi yokken vefatı ile ilgili olarak 1166 tarihi verilmektedir. (Bahir, 2014)¹ Genel olarak XI. asrın sonlarına doğru doğduğu ve XII. asrın 60'lı yıllarında vefat ettiği söylenebilir. Hayatı hakkındaki bilgilerin pek çoğu ise menkıbevidir.

Hoca Ahmed Yesevî'nin en önemli eseri "Divan-ı Hikmet" olarak bilinmektedir. İçerisinde yer alan hikmetlerin tamamının kendisine ait olmadığı, bazı hikmetlerin onun adına yazılmış olduğu da iddialar arasındadır (Köprülü, 1993, 119-125; Eraslan, 2000, 34).

Türklerin İslamiyet'i benimsemesinde ve tasavvuf ile tanışmasında önemli bir rol oynamıştır. Öğrencileri ve onların takipçileri Orta Asya'nın muhtelif bölgelerinden Anadolu ve Balkanlara kadar yayılmış bu nedenle Türk tekke ve tarikatlarının Pir-i Türkistan diye adlandırılmıştır (Bice, 2016).

Hoca Ahmed Yesevî'nin menkıbevi hayatı ile ilgili çok sayıda şiir meydana getirilmiştir. Bu tür manzumelerin tarikat veya cemaat mensuplarına eğitim, öğretim amaçlı; geleneği aktarıcı ve girdikleri halkanın ulularını hatırlatıcı bir unsur olarak kullanıldığını düşünüyoruz.

Hoca Ahmet Yesevî'ye ithafen yazılan metinlerden birisi de orijinali Kırım'ın başkenti Akmescit'te (Simferepol) bulunan İsmail Gaspiralı Adına Cumhuriyet Kırım Tatar Kütüphanesi, (GBUK RK "Respublikanskaya Kırımskotatarskaya Biblioteka İmena İ. Gaspirinskogo) el yazmalar bölümünde, Tur- Ac 25 numarayla kayıtlı cönkte yer almaktadır. Daha önce hiçbir yerde yayımlanmamış olan bu metin, cönkün 110.v satır ortalarından 112.r satır sonlarına kadar devam etmekte olup 53 beyitten (106 mısra) ibarettir. Cönk içerisinde başka methiyeler ve kıssalar da vardır. Ancak bunlar Hoca Ahmed ile ilgili değildir. Üzerinde çalıştığımız manzume Çağatay Türkçesi ile yazılmıştır.

Manzume aruz kalıplarına uymamaktadır. Belki de bu manzumenin baş kısmı cönkü yazar veya müstensih tarafından gereksiz görülmüş ve yazıya geçirilmemiştir. Metin hece vezni ile yazılmıştır. Kafiye düzeni x-a; x-a; x-a şeklindedir. Bazı beyitlerde iç kafiyeye rastlanmaktadır. Manzumenin hece sayıları da karışıktır. Beş mısra 13'lü hece ile altı mısra 15'li hece iledir. 95 mısra ise hecenin 14'lü kalıbıyla yazılmıştır. Bu fazlalık veya eksiklikler mısra sonunda parantez içerisinde gösterilmiştir. Mısra başlarındaki rakamlar orijinalde olmayıp, tarafımızca satır sayılarını belirtmek için konmuştur. Bazı mısralarda hecenin 13 veya 15'li olması kusur gibi görünse de bunlar söylenirken uzatılıp veya kısaltılarak denkleştirilebilir. Bu durumda bu manzumenin sanat gayesi güdülmeden meydana getirilmiş olduğunu söyleyebiliriz.

¹ <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/ahmed-yesevi>

Manzume, Hoca Ahmet Yesevî'nin menkıbevi hayatı üzerine kuruludur. Manzumede, Yesevî'nin anne ve babasının adları ve doğumu ile daha sonra Peygamber tarafından Arslan Baba'ya emaneten verilen hurmanın Yesevî'ye teslimi anlatılmaktadır. Manzumenin çoğunluğu Ürgenç tarafından gelen Mergazi'nin (Mervazi) Yesevî adını duyması, hakkında söylenenleri yerinde görmek ve onu sorguya çekmek istemesi ile ilgilidir. Bu kısım ve devamı Fuad Köprülü'nün Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar adlı kitabında geçmektedir (Köprülü, 1993, 27-36).

53. Beyitte “Zahid Oğlu” ve “Miskin Garip” adı geçmektedir. Bu isimde şair veya âşîğın olduğuna dair bir bilgimiz yoktur. Yerel kaynaklarda (şair tezkirelerinde veya şairnamelerde) bu isimlere rastlanmaz. Buradan da manzumeyi yazan şairin pek meşhur olmadığı sonucu çıkmaktadır. Ancak yerel kaynaklarda “Zahid Oğlu” veya “Miskin Garip” adı veya mahlasıyla ilgili herhangi bir bilgiye ulaşamamış olsak da Hofman'ın Çağatay edebiyatı ile ilgili bibliyografik künyesi içerisinde çok sayıda “Miskin”, “Zahid” mahlaslı yazar ve şaire rastlamaktayız (1969, CXXIV, 36, 99, 104, 230...). Bunlardan ulaşabildiğimiz “Miskin Garip” (1969, 104) şiirin yazarı olarak düşünülebilir. Ancak kendisine ait literatürde iki şiiri olduğundan bahsedilmekte ve fakat metin verilmemektedir. Dolayısıyla şiirin yazarı konusu başka bir araştırma gerektirmektedir.

Daha önce hiçbir yerde yayımlanmamış olan bu metin birkaç açıdan değerlendirilebilir. Ancak bu değerlendirmeler bu yazının amacının dışına taşar. Hoca Ahmed Yesevi üzerinde yapılan çok sayıda araştırma ve incelemelerden sonra ilerde yapılacak yeni çalışmalara ve biyografilere katkı sağlayacaktır. Tür ve şekil bilgisi olarak elbette tarikat ulularının methiyelerinden değişik ve farklı bir yanı yoktur, ancak yeni ve farklı bir metindir. Türk felsefesi ve manevi dünyasının mümtaz şahsiyetlerinin önde gelenlerinden biri olan Hoca Ahmed Yesevi'ye ve onun hayatından kesitlerle yapılan bu methiye Çağatay Türkçesi üzerine yapılacak olan çalışmalarda da faydalanılacaktır. Edebiyat tarihi açısından 53. Beyitte “Zahid Oğlu” ve “Miskin Garip” adlarının herhangi bir şaire ait mahlas mı olduğu veya bu isimlerde bir şairin var olup olmadığı da merak konusu olarak irdelenebilir.

110.v

KIŞA-İ HOCA AHMED YESEVÎ RAHMETU'L-LAH 'ALEYH

1. *Görün hâlık kudretin hak Muştafa ümmetin*

H'ac 'Ahmed niñ beyânın şıfat kılğum tidi ya

1. Yaratıcının kudretini, hak (Muhammet) Mustafa ümmetini görün
Hoca Ahmed'in halini beyan edeceğim dedi ya!

2. İbrahim'dür atası Karaca'dur anası

Meşâyıhlar sırası şeyhim Ahmed irdi ya

2. Babası İbrahim annesi Karaca'dır
Şeyhler sırası? şeyhim Ahmed idi ya!

3. *Muştafa'dın mu'cize birip kitti bir hurmā*

Saklaban Arslan Baba aña birgil tidi ya

3. Mustafa'dan mucize verip gitti bir hurma
Saklayarak Arslan Baba, ona ver dedi ya!

4. *Atı anıñ H'ac' Ahmed ümmetlerde havaşş-i ümmet
Hurma birdim bî-minnet bir kün kildi ya (13)*

4. Onun adı Hoca Ahmet, ümmetlerden seçkin ümmet
Hurma verdim minnetsiz, bir gün geldi ya!

5. *Emānetin yitkürdi öpkesige tapşurdı
Aldı da kol kavşurdı edeb birle turdı ya*

5. Emanetini ulaştırdı öfkesini teslim etti // yendi (bıraktı)
Önünde kolunu bağlayıp edeple durdu ya!

111.r

6. *Muştafâ'nı fermānı birgen uşbu hurmā (13)
Aldı körgeç zamānı ol dem anı tuttı ya*

6. Mustafa'nın fermanı ile birlikte işte bu hurmayı
Gördüğü zaman aldı, o an onu tuttu ya!

7. *Haq Muştafâ bolmasa bizge hurmā birmese
Cihān tolğan ümīdin kimge hurmā birdi ya*

7. Hak Mustafa olmasa bize hurma vermese
Cihanı ümitle dolduran, kime hurma verdi ya!

8. *H'ac' Ahmed'niñ vaktında dīn Harezmin şehrinde
Ürgenç halkı ilinde bir imām bar irdi ya*

8. Hoca Ahmed zamanında, din Harezm şehrinde
Ürgenç halkı ilinde bir imam vardı ya!

9. *Atı anıñ Mārgūzī uluğ imāmdur özi
Āyet hadīşdür sözi mundağ imām irdi ya*

9. Onun adı Marguzi'dir ve ulu imamdır kendisi
Ayet hadistir sözü, böyle bir imam idi ya!

10. *Köp halāyık kilürler 'ilm taḥşīl kılurlar
Bu imāmnıñ seksen miñ şāgirdi bar irdi ya*

10. Pek çok insan gelip ilim öğrenirler
Bu imamın seksen bin öğrencisi vardı ya!

11. *Aydı bir kün bu imām tiñleñ munı ḥāşş ü 'āmm
Türkistān'dın şehrindin bir şeyh çıkmış irdi ya*

11. Dedi bir gün bu imam dinlesin bunu herkes
Türkistan şehrinden bir şeyh çıkmış idi ya!

12. *Halâyıklar kilsünler barıp anı körsünler*
On iki miñ mes'ele cevāb sorğum irdi ya
 12. İnsanlar gelsinler, gidip onu görsünler
 On iki bin meselenin cevabını sormam gerek idi ya!

13. *Tapsa sözümğa cevāb bolur uğan köp sevāb*
Eger cevāb tapmasa örteğümdür tidi ya
 13. Balsa sözüme cevap, olur Tanrı'dan çok sevap
 Eğer cevap bulmazsa yanar tutuşur dedi ya!

14. *Özüm aña barayın sūālını sorayın*
Hālın anda bileyin yörüñ cānlar tidi ya
 14. Kendim ona gideyim, sorumu sorayım
 Vaziyetini o zaman bileyim, yürüyün canlar dedi yā!

15. *İmām özi atlandı kahrı birlen kanlandı*
Kırk hücrede kitābın yüklep yörür irdi ya
 15. İmam ata bindi kahırla kanlandı (efkarlandı)
 Kırk hücredeki kitabını yüklenip yürüdü ya!

16. *Şāgirdleri bar irdi 'ilmin tamām bilürdi*
Seksen miñ şāgirdi birge sefer kıldı ya (13)
 16. Öğrencileri vardı, hepsi iyi ilim sahibi idi
 Seksen bin öğrencisi ile birlikte yola çıktı ya!

17. *Niçe künler yörüşti Türkistān'ğa yitüşti*
H'āc'Ahmed'ge uşbu söz kaçan 'ayān boldı ya
 17. Günlerce yürüdüler, Türkistan'a ulaştılar
 Hoca Ahmed'e bu söz belli/aşıkâr olduğunda ya!

18. *Aydı bir kün H'āc'Ahmed Süleymān şūfî Muḥammed (15)*
Bizge kildi bu nevbet yarı berseñ tidi ya
 18. Söyledi bir gün Hoca Ahmed Süleyman Sufi Muhammed
 Bize geldi bu nöbet, yardım etsen dedi ya!

19. *Anlar aytur hūb bolur munda sizge kim kilür*
Ne kim kilse köreli Allāh hudāy tidi ya
 19. Onlar söyler, böyle iyi olan size kim gelir.
 Her kim gelse görelim, Allah Hüdâ dedi ya!

20. *Aydı H'āc'Ahmedi dānişmend özi 'ākil hünermend*
Sūālğa hāzırmen maña kilsün tidi ya
 20. Söyledi, kendisinden akıl alınan ve hünerli Hoca Ahmed
 Soruna hazırım bana gelsin dedi ya!

21. *Aydı H'ac' Ahmed anda bir imām kilür munda
Bizni mensüh kılıban örtegele kildi ya*
21. Söyledi Hoca Ahmed o zaman bir imam geldi
Bizi hükümsüz bırakarak geldi ya!

22. *Türkdin hem şeyh bolur mu yalğan da 'vā kılır mu
Dinni berhem urar mu tiyü sizge kildiya*
22. Türk'ten (de) şeyh mi olur, yalan şikâyetle bulunur mu
Dini dağıtır mı diye size geldi ya!

111.v

23. *Kilmey turup özlerin bildük alar sözlerin
On ikki miñ mes'ele bir soralı dip kildi ya*
23. kendileri gelip durdular, onların sözlerini bildik
On iki bin meseleyi bir soralım diye geldi ya!

24. *Aydı anda Süleymān kol kavşurup turuban
Kırk hücrede kitābın bizge biriñ tidi ya*
24. O zaman Süleyman ayağa kalkıp ellerini kavuşturarak (şöyle) dedi:
Kırk odadaki kitabı bize verin dedi ya!

25. *Kitābların barısın havzğa anı salayın
İllā cümle hatını kağız kılsun tidi ya*
25. Kitapların hepsini bir havuza toplayayım
Bütün güzel sözlerini bir kâğıda yazsın dedi.

26. *İmām anda yetüştü kilip menzilge tüştü
Karşu çıkıp körüştü muşāfaha kıldı ya*
26. İmam o zaman yetiştü, gelip menzile girdi
Karşı çıkıp görüşüp, selamlaştı ya!

27. *İmām kilüp olturdu yol bolsun dip söz aydı
İmām andağ bolsun dip bu cevābnı aydı ya*
27. İmam gelip oturdu, yol olsun diye söz söyledi
İmam öyle olsun diye bu cevabı söyledi ya!

28. *Süleymān 'nı yiberdi kuşlarını kiltürdi
Kitābları barını havzğa alıp saldı ya*
28. Süleymanı gönderdi, kuşlarını getirdi
Kitapların hepsini toplayıp havuza attı ya!

29. *Aydı kaydın kilipsiz kilip kayda barur siz
Uluğ sefer kılıp siz diyiben şeyhim aydı ya*
29. Siz nerden gelip nereye gidersiniz dedi.
Sizin büyük bir yolculuğa çıktığınızı şeyhim söyledi ya!

30. İmam munda añlamadı aymış sözün bilmedi
'Aklı kitip imamnu ağzın açıp turdı ya

30. İmam bunu anlamadı ve söylenen sözü bilemedi.
İmamın akli gitti, ağzını açıp durdu ya!

31. Bir iş için kilip sin biz fakırni körür sin
Divâne dip aytur sin hālımız budur tidi ya (15)

31. Bir iş için gelip biz fakiri görürsün
Divâne deyip söylersin, halimiz budur dedi ya!

32. Söz ayğalı hālî yok sūāl sorar 'aklı (yok)
Könlinde kim fehmi yok tañ 'acâyib kaldı ya

32. Söz söylemeye hali yok soru sorar akli (yok)
Gönlünde anlayış yok şaşırıldı ya!

33. Süleymānğa bar didi kitābların al tidi
Kiltürüben bir didi körsün bular tidiya

33. Süleyman'a git, kitaplarını al dedi.
Getirip ver bunlar görsün dedi ya!

34. Havzğa saldı kolını aldı kitāb barını
Kağa uşal kitabniñ çengi çıkar irdi ya

34. Havuza kolunu daldırdı, kitapların hepsini aldı.
Şu kitaplara vursa (kitaptaki) tozu çıkar idi ya!

35. Kitāblar su bolğan yok kâğız bar u hattı yok
Ol kim sorar sözi yok tañ 'acâyib kaldı ya

35. Kitaplar ıslanmadı, kâğıt var ama yazısı yok.
O ki sorar sözü yok şaşırıp aciz kaldı ya!

36. İmām aydı kilip men sizni munda körüp men
On ikki miñ ok salıp şadağımğa tidi ya

36. İmam gelip söyledi, sizi burada gördüm
Sadağıma on iki bin ok saldım dedi ya!

37. Mini la'net kılıpdur bu sözni hem bilipdür
Sadağ tüpi tişilip oklar tüşüp kaldı ya

37. Beni lanetledi ve bu sözü hep bildi.
Sadağın dibi delindi, oklar yere düştü ya!

38. Aydı munda H'ac' Ahmed peygamberim Muḥammed
Yarlıkadı ol aḥad biz garībni tidi ya

38. Hoca Ahmet, peygamberim Muhammed dedi
Bağışladı o tek (Tanrı), biz garibi dedi ya!

39. *On ikki miñ mes'ele bizdin sorar kilip siz
Bizge niçük aymıssız sırrıñızni tidi ya*
39. On iki bin meseleyi bizden sormak için geldiniz
Bize niçin sırrınızı söylemediniz dedi ya!

112.r

40. *Aydi şeyhim ey imām mes'eleni ayt tamām
Kulağ tutuñ hāşş u 'āmm bir bir beyān kıldı ya*
40. Şeyhim dedi ey imam meseleyi tamamen söyle.
Kulak verin ey ahali bir bir beyan etti ya!

41. *Bir mes'ele söziğe on iki miñ cevāb birdi (15)
İmāmlar muni kōrdi fikir birle boldıya*

41. Bir meseledeki söze on iki bin cevap verdi.
İmamlar bunu gördü, fikir (sahibi) oldular ya!

42. *Şāgirdleri tiñledi imām saña ne boldı
Bizge imiş söziñiz mundağ irmes irdi ya*

42. Öğrencileri dinledi imam sana ne oldu
Bize imiş sözünüz böyle değil idi ya!

43. *Ma'zūr didi ol imām mürīd boldılar tamām
Uluğ kiçik hāşş ü 'āmm hayrān bolup kıldı ya*

43. Özür dileyip o imam, ona mürid oldular
Büyük küçük herkes hayran olup kaldılar ya!

44. *Bilmeslikdin bir işni sizge haṭā kılıp miz
İmdi tevbe kılıp miz kiçürseñiz tidi ya*

44. Bilmediğimiz bir işi biz size hata kıldık
Şimdi biz tevbe ediyoruz kabul ediniz dedi ya!

45. *Ḳāl 'ilmini köp okup kalıp yolda yatmayın
Hāl 'ilmini bilmeyin yörür irdük tidi ya*

45. Söz ilmini çok okuyup duranlar, yolda yatmayın
Hâl ilmini bilemeyenler, yürürdük dedi ya!

46. *Kalğa yitken kişiler hāldın haber bilmeyin
Hālğa yitgen kişiler kālñı kaçan bildi ya*

46. Söze yeten kişiler, hâlden haber bilmezler
Hâle yeten kişiler, sözü ne zaman bildi ya!

47. *Mürīd boldı bol imām hālğa yittiler tamām
Uluğ kiçik hāşş ü 'āmm kōk tünlük at koydıya*

47. Bu imam mürid oldu ve tamamen hâle yetti.
Büyük küçük herkes tunlük at koydu ya!

48. *Nezir niyāz kıldılar cümle bi' at kıldılar
Hâl hâlini körüp hâldın haber berdi ya (13)*

48. Adanıp niyaz ettiler, hepsi biat etti.
Hâl hâlini görüp, halden haber verdiler ya!

49. *Āhır anda bardılar hâkdın kazâ kildiler
Türkistân 'dın kün çıkmış etrafında koydıya*

49. Son zamanda vardılar Haktan kaza geldi
Türkistandan güneş çıkmış, etrafında koydu ya!

50. *H'ac 'Ahmedniñ ervâhı meded kılğay ilâhî
Meşâyihlar sırası şeyhim Ahmed irdi ya*

50. Hoca Ahmed'in ruhlarına medet kılısın, İlâhî!
Şeyhler arasında Şeyhim Ahmed idi ya!

51. *Rūhuñ bizni kul dağı sizni ümîd koymağay
Biz garîb bolmağay bu cihānda tidi ya (13)*

51. Ruhun bizi kul dahi, sizi ümitsiz koymayacak
Biz garip olmayacağız bu cihanda dedi ya!

52. *Risālede okudum neşrini nazmge idgürdüm
Neşr sözdin nazm sözün köñlümge hoş kildi ya*

52. Risalede okudum nesri nazma aktardım
Nesir sözünden nazım sözü gönlüme hoş geldi ya!

53. *Atı zāhid oğlu sin bir Teñri 'niñ kulısın
Neşr sözidin nazm kılıp miskîn garîb aydı ya*

53. Adı zahid oğlu, sen bir Tanrı'nın kulusun
Nesir sözünden nazım yaparak miskin garip söyledi ya!

Temmete'l-kitab

<p> کیلینی باز اولن زین العرب بولوب خوشوقت خرم باز حیدر کیلینی نیجه کون تو یاز دیلار ایب کیملان همه آلتون کوشنا ییذ قسیم برله مجرمه خلقنا سپانلار علیدین راضی بولوبلار جهانده اول عالی صولوبلور برور ایراه لدر تو فرنی پنکای جهانغ یما دورضیت قیلدینیک بار نیت یما دورضیت اول دعا کی نون المله و بنی مصطفی </p>	<p> سپولکها نذین یوکورده پطفا سیالیب شهر مدینه اچکله جر مدینه خلقینی کوب سیلا دیلار جمیع زرد که ارد پاک کشینی اولاشوب بر دیلار آرخ آردوقا دعا قیلدی همه حقیقنده توروب آنیک تا بقا نینی بار هر بر ایردی صلوات بر محمد مصطفی نه بین آفر قیلدینیک او شوب سوز نیت کیم آرد بر لقا سبون بر خدا ک مصطفی </p>
---	--

قصه خواجه سوسی رحمه الله علیه
 کوردنک خالیق قدرتین حق مصطفی
 ابراهیم دور انامی فرا جاده و زماناسی
 مصطفی دین همکونجه بر کتبه بر خزان
 آتی آنیک خواجه املا زده خوال
 اما نیتن تیلور دل ایسا کاتا بشور
 آدیله نول قوشوردی ادب برلا تور
مصطفی

۱۱۱

مصطفیٰ ز زانی برکان او شوق
 حق مصطفیٰ بولس پر که خبر با
 خوابی نیک و قیئده دین خوار ز من
 آتی انیک مار غوزکی اولوغ اما اول
 کوب خلاق کیور لار علم تحصیل قیلور لار
 ایسی برکون بورا تاشکلاک منی خاص
 خدای لار کیلیو لار ارباب آتی لور
 تار بسوزومغ جو کور اوغلا کون با
 اوزوم نکا بارین بولایمیس سور این
 اما اوزی آلا ندی قدر برلان قالاکی
 شکر و لار کای ابروی علیکین کیلور دی
 نچ کونلار بوردوشتی ترکبت انوشته
 ایلر کون خوجمه پیلک صوفی محمد
 آملار ایتور خوب بولور موده پیلر که کیلور
 ایسی نو اچدی دانشنده ادر عالی موزند
 ایسی خوجره انده برام کیلور مودون
 دکن دین هم سنج بولور مویاشان دوز کور

آدی کور کاج زمانا اولکم آتی بو تیشی
 جمانا نولغان امیدین کیم کاج خراب دیا
 اور کینج خلق ایلنیده برما بار ابرویا
 ایت حدیث دور سوزاموندرغ اما اول
 بو امام نیک سپکین منینک شاکردی مار ابرور
 ترکین این شهر نیدین بر شینج عقیتش
 اولن ایکی منینک مشید جواب بولوروم
 اگر خوب بامب ادر کور مودور نیدیا
 جالین انده پیلایمین بوردو کج جانلار
 ذوق خچرده کنن بو کولور اولور
 سبک ایکی شاکردی برک سبک قیلور
 خوجده کاج او شوق سوز تجان عیال بولدی
 بزرگ کیدی کابونوبت یاری بر سبک نیدیا
 نیک کیدی کورالی الله خدای سدا
 بولایمیز جاز من منلا کیدین تیلدی
 بیزنا منبدره قیدیک اور سالجالی ایلدی
 دین سیز برهم اورار مویوشه پیلر کیلدی

گلهای تور و بوز لارین پیدو ک الله
 ایدر آنده پیلان قورقور و بوز لارین
 کتاب لارین باریسین جو صفا آنی سالان
 امام اندر و توشستی کیلیب منزه کاشتی
 امام اندر و کیلیب او توشستی کیلیب
 پیلان یازار و کی توشستی کیلیب
 ایدی قیدین کیلیب پیلان کیلیب
 امام موزه انکلام اور همیشه بوز لارین
 برایش او جو کیلیب پیلان بوقور و لارین
 بوز لارین جامی بوق سوال سوز لارین
 پیلان بوز لارین کتاب لارین
 جو صفا پیلان قورقور لارین کتاب لارین
 کتاب لارین بوز لارین قورقور
 امام ایدر کیلیب منزه کاشتی
 من لغت کیلیب دور بوز لارین
 ایدی موزه خو جلد پیغمبر محمد
 اوله ایکی مینک پیلان بوز لارین

اوله ایکی مینک پیلان بوز لارین
 قورقور کاشتی بوز لارین
 الامجد خطین کاغذ قورقور
 قورقور حقیق کوروشته مصافحه قیدین
 امام اندر بوز لارین بوز لارین
 کتاب لارین باریسین جو صفا آنی سالان
 اوله ایکی مینک پیلان بوز لارین
 عقلی کیلیب امامی آغورین آجیب
 دیوانه زب انورین جامی بوز لارین
 کور کاشته کیم قورقور نالک عجب قورقور
 کیلیب دور بان بریدی کور بوز لارین
 قورقور اوله ایکی مینک پیلان بوز لارین
 اوله ایکی مینک پیلان بوز لارین
 اوله ایکی مینک پیلان بوز لارین
 صدق توبی تیشیلید قورقور قورقور
 یز لقاوی اول احمد لارین
 بوز لارین ایسین بوز لارین

بوق

112

ایدی شیخ الی امام سیدنا ابیت نما
 بریند سوزنک اوان ایچی جو ابر بردار
 شاکر دلاز شیخ لادی امام سیدنا بولور
 معذور دیر اول امام مرید بولور
 سلب بیکدن بر شینی سیرضا قلیت
 قال علمینی کوب اوقوب قالیق
 قالغونکان کتله لارا کلدین خیرین
 مرید بولدی بولانما حالغون لارا
 ندرنیا ز قیلد لار جهل سچت قیلد لارا
 آفرنده بار دیلا حقیرین قضا کید لارا
 خوچم شیک اراجی مدد قیلا ایسی
 روچنگ بر سلقه اعرین سوز لار
 رسلاده اوقودوم نمره نظم کاد کوردا
 آتاز اهدا و علی سین برنگر ننگ قیلمین
 قصه ایرجهتی کس الکساف

بسم اللهدیب باشلا ای آتیند بر لایا الله
 حبیب نوتوب یراتدینک چمدنیک نورین
 سبنا لیتی باشیدور لاکه الا الله
 اندین اکیب یراتدینک بو عالم کساف

قوالاق تو نوزک فاض عام بر سیر قلیت
 امام لار موند کوردی فکر مرله بولدی
 بزک اکیب سوزنیکز موندان ایرما شیخ
 اولورنا کجک فاض عام حیران بولوب
 اکیب روتوبه قلیت مینر کجور سنا کینر
 حال علمینی سبنا بولور در اوردی
 حالغون بیکان کیشی لارا قانی چان بیللا
 اولورنا کجک فاض عام اولور قلیت
 حال علمینی کوردوب حالغون خیرین
 ترکبتان دین کون صغیر اطر ایللا
 مشایخ لار سیر اچ شیخیم اچم ایللا
 بیز نوب بولغاکی بو جهانده تیدیا
 نمره بوز دین نظم بوز دین کونکلوک خوش کیدیا
 نمره بوز دین نظم بوز دین بیکین غریب ایدیا

سبنا لیتی باشیدور لاکه الا الله
 اندین اکیب یراتدینک بو عالم کساف

Kaynaklar

- Bice, Hayati. *Pir-i Türkistan Hoca Ahmed Yesevî*. Ankara: Hoca Ahmet Yesevî Üniversitesi Yayınları, 2016.
- Eraslan, Kemal. *Ahmed-i Yesevî Dîvan-ı Hikmet'ten Seçmeler*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2000.
- H. F. Hofman, Turkish Litera Ture A Bıo-Bibliographical Survey, Moslım Central Asian Turkish Literature Being in the Main A List of 'Chaghatayan' Authors And Works in 'Chaghatay As Regstered in Professor M. F. Köprülü's Article:'Çagatay Edebiyatı', LA. Vol. III. (270-) With Some Additions (Nava'iana, However, Excepted), Utrecht, Published By the Library of the University of Utrecht, 1969.
- Kenjetay, Dosay (1999). "Hoca Ahmet Yesevî: Yaşadığı Devir, Şahsiyeti, Tarikatı ve Tesiri", *Tasavvuf İlimi ve Akademik Araştırmalar Dergisi*, (Aralık 1999), 105-129.
- Köprülü, Fuad. *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1993.
- Selçuk, Bahir. "Ahmed Yesevî." *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, 07 Aralık 2014, <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/ahmed-yesevi>

Extended Abstract

The exact dates of birth and death of Hodja Ahmet Yassawi are not known. In the TEIS (Dictionary of Names in Turkish Literature), while there is no information about his birth, the date of his death is claimed as 1166. The general acceptance is that he was born towards the end of the 11th century and died in the 12th century. Most of the information about his life is hagiographic.

The most important work of Hodja Ahmed Yassawi is known as "Divan-ı Hikmet" ("Collection of Miracles"). It is also claimed that not all of the views and words contained in this work belong to him, and that some of them were written and included in the book in his name.

He played an important role in the Turks' adoption of Islam and their introduction to Sufism. His students and their followers spread from various regions of Central Asia to Anatolia and the Balkans, therefore he was called and known as Pir-i Turkestan (Religious Wiseman from Turkestan) by Turkish lodges and sects.

Many poems have been composed about the legendary life of Hodja Ahmed Yassawi. Such poems are intended for educational purposes for members of the related sects or communities. We think that they were used as an element that transmits the religious principles and ritualistic traditions across generations, which allows the followers to learn about not only the religious, social, cultural and philosophical views but also the lineage of wisemen and practitioners of the school throughout the historical process.

One of the written texts dedicated to Hodja Ahmed Yassawi is in the manuscripts section of the Republican Crimean Tatar Library in the Name of İsmail Gaspiralı, (GBUK RK "Respublikanskaya Kırımskotatarskaya Bibliotekaİmena İ. Gaspirinskogo), the original of which is located in Akmescit (Simferopol), the capital of Crimea. It is registered with the number Tur- Ac 25, as a distinct section. This text, which was not published anywhere before, begins with the middle of line 110.v to the end of line 112.r and consists of 53 couplets (106 lines). There are also other eulogies and stories within the same section, but these are not about Hodja Ahmed. The poem handled here is written in Chagatai Turkish.

The poem does not comply with the aruz verse patterns. Perhaps the beginning of this poem was deemed unnecessary by the writer or stenographer and was not written down. The text is written in syllabic meter. The rhyme scheme is x-a; x-a, and there is internal rhyme in some couplets. The number of syllables in the poem is also mixed. Five lines have 13 syllables and six lines 15 syllables. 95 lines were composed in the 14th syllable pattern. These deviant patterns are shown in parentheses at the end of the lines. The numbers at the beginning of the

lines are not in the original, they were added by us to indicate the line numbers. Although it may seem like a mistake to have 13 or 15 syllables in some lines, these can be compensated by lengthening or shortening them while pronouncing them. In this case, we can say that this poem was created without specific artistic purpose.

The poem is based on the legendary life of Hodja Ahmet Yassawi. In the poem, the names of Yassawi's parents and his birth, and the delivery given to Arslan Baba by the Prophet as a trust to Yassawi are narrated. The majority of the poem is about Mergazi (Mervazi), who came from Ürgenç, hearing the name Yassawi and what was said about him and wanting to talk to him. This part and its continuation are mentioned in Fuad Köprülü's book titled "First Sufis in Turkish Literature".

In the 53rd couplet, the names "Zahid Oglu" and "Miskin Garip" are mentioned. We do not have any information about a poet with this name. These names could not be found in local sources (poet biographies or poet names). From this it can be concluded that the poet who composed the poem was not very famous. However, although we have not been able to find any information about the name or pseudonym "Zahid Oglu" or "Miskin Garip" in local sources, we come across many writers and poets with the pseudonyms "Miskin" and "Zahid" in Hofman's bibliographical imprint on Chagatai literature "Miskin Garip" can be considered the author of the poem, which we can deduce as it is used in the text. However, it is mentioned that he has two poems in his literature, but the text is not presented. Therefore, the issue about who the composer of the poem might be requires further research.

This text, which was not published anywhere before, can be evaluated from several aspects. However, these evaluations go beyond the purpose of this article. After numerous researches and studies on Hodja Ahmet Yassawi, it will contribute to new studies and biographies to be conducted in the future. Of course, in terms of genre and form, it is not different from the eulogies of the leaders of the sect, but it is a new and different text. This eulogy, made to Hoca Ahmed Yesevi, one of the distinguished figures of the Turkish philosophy and spiritual world, and with sections from his life, will also be used in studies on Chagatai Turkish. In terms of literary history, it can be examined as a matter of curiosity whether the names "Zahid Oglu" and "Miskin Garip" in the 53rd couplet are the pseudonyms of any poet or whether there is a poet with these names.

